

Augusta Munck af Rosenschöld

Föredrag vid släktmötet 17 augusti 2013 i Stockholm

av Ami Lönnroth

Presidentskan, Augusta Munck af Rosenschöld, född Malmborg, om henne har jag fått hedersuppdraget att berätta. Det är faktiskt idag den 17 augusti på dagen 175 år sedan hon föddes, en herrgårdsflicka från Wåxnäs nära Karlstad, den fjärde i ordningen av tio systrar. Av dessa nådde nio vuxen ålder och deras guvernant lär belåtet ha konstaterat : ”Et elles sont toutes mariées”. Och de blev alla gifta! Augusta ”blev gift” med vår förfader Thomas Munck af Rosenschöld.

Jag vet inte hur mycket ni andra vet om denna vår förmoder. Vad jag själv visste, genom släkthistorierna, är några saker – för det första att Augusta hade en enda bror. Han hette Adolf och var tvilling med hennes lillasyster Adolfine. När min mor Hillevi väntade mig och min tvillingbror Olof gick vi under arbetsnamnen Adolf och Adolfine. Men under Hitlertiden när vi föddes kunde vi ju omöjligen döpas till det. Tack och lov får jag väl tillägga.

En annan sak som berättas är att när Augusta vid 26 års ålder ”blev gift” som det hette med den dubbelt så gamle Thomas Munck af Rosenschöld hade hon till en början inte helt lätt vare sig med den skånska dialekten eller med den skånska maten. Men hon gjorde vad hon kunde för att anpassa sig till seder och bruk i det Kristianstad dit hon flyttat. Och försökte också lära sin släkt i Värmland detsamma. En gång ska hon ha skickat en spettekaka till en av sina systrar i Värmland. Tacket blev lakoniskt: ”Tack för kakan du skickade mig, den var bra ond.” Jag ska återkomma till Augustas tid som presidentska. Men först något om hennes uppväxt, skildrad av hennes äldsta dotter, Hedvig Tegnér, vid vårt första släktmöte 1955, då jag faktiskt var med.

Generalen Otto August Malmborg, Augustas far, ska ha varit en ovanlig man på många sätt:

”En god och kraftig general var han också i sitt hem”, skriver Hedvig, ”men fick lustigt nog nästan idel kvinnliga trupper att regera.” Han ”sysselsatte sig mycket med deras uppfostran, exercerade dem helt militäriskt, lärde dem gymnastisera – något på den tiden alldeles nytt – och fick dem alla raka och spänstiga. Han var ivrig att de skulle lära sig främmande språk, och inga romaner fick läsas på svenska. Ett lustigt bevis är att Mamma ägde Fredrika Bremers Grannarna på tyska. En kväll i veckan talades tyska med en tysk fru, bosatt i Karlstad, ’Die liebe Tuskan’ kallad, och flera fransyskor var tidvis på Våxnäs. ”

Augusta hade förstås också en mor med samma förnamn, Augusta f. von Gertten, hon var i sin tur dotter till den av Fröding elakt omskrivna ”Gamle grevinnan på Gampertin”, annars kallad ”Apertinkärringa” efter gården hon härskade över. Hon hette Charlotta von Gertten född Löwenhielm, och ska dessutom ha stått modell för Selma Lagerlöfs Majorskan i Gösta Berlings saga. Detta vore värt en egen mäsas.

Hedvig, berättar hur hon som barn brukade sitta bredvid sin mamma vid sybordet för att lära sig stoppa strumpor: ”Och jag kan höra mig själv säga: ’Mamma, berätta om Våxnäs!’ ”

Det var då Hedvig lärde sig rabbla namnen på sin mammas hela älskade syskonskara: Louise, Sofie, Julie, Augusta, Mathilda, Adolfine, Adolf, Henriette, Ebba, Anna, Lotten. Ett sätt för Augusta att knyta an till en lycklig uppväxt:

Augusta älskade sina systrar. Men den ende brodern Adolf ska så småningom visa sig arrogant och despotisk, inte minst mot sin syster Augusta, sedan hon blivit änka. Adolf hade blivit landshövding i Karlstad och enligt släktmyten ska samtliga nio systrar ha skakat på huvudet och förundrats över att deras föga

begåvade bror kunnat avancera så långt. ”Den Gud ger ett ämbete...” ska de menande ha sagt. Underförstått:

”giver han också förstånd (att sköta det)”. Och det tyckte i varje fall Augusta inte att han hade. Och inte heller skämttidningen Strix som kallade honom ”den nedgående solen i Karlstad”. Begåvad nog att snuva sina systrar på sitt fadersarv tycks han däremot ha varit. Augustas ekonomiska bekymmer återkommer också i brev efter brev.

Nu lite om Augustas liv som presidentska och sexbarnsmamma i Kristianstad. Där stödjer jag mig främst på min morfar Augusts livfulla barndomsskildring i ”Från gamla skånska hem” och min morbror Thomas roliga och väldokumenterade ”De gamle Munckar och Rosenschöldar”:

Hur såg det ut i det hem där presidentparets sex barn växte upp? En stor huvudbyggnad med trettio meter fasad åt gatan och ett antal uthus utgjorde den Wredeska gården vid Kyrkogatan i Kristianstad. I övervåningen huserade presidentparet och deras växande barnaskara. I bottenvåningen bodde baron Wrede själv, gammal vän till presidenten, och det var också han som fick förtroendeuppdraget att införskaffa sängkammarmöbel åt det nygifta paret. Det fann sig tydligen Augusta i utan knot!

Hushållet måste ha varit mycket tungrott och det var självfallet kokerskor, pigor, gårdskarlar och betjänter som hade det tunga slitet. ”Köket var stort och gammaldags med en väldig skorsten som det kunde snöa ner igenom. All mat måste bäras uppför gårdstrappan, genom övre jungfrukammaren, två trappsteg ner till en lång gång, två trappsteg upp till ett stort serveringsrum och sedan in i matsalen.” Här utövade Augusta med svalt behag sina värdinneplikter vid de många representationsmiddagarna. Då serverades sex till åtta rätter mat och fem till sex sorters vin. Men till vardags vankades annan kost, det höll familjefadern

styvt på – kabeljo, havresoppa, välling och ölsupa. ”Det vore synd att säga att barnen delade denna smak”, skriver August.

Möbleringen var sparsam men plats för sällskapsliv fanns där, bl a förmaket där det stod en lång soffa, ”rymmande 8 – 9 bastanta fruar”. Det måste varit där Augusta hade sina dambjudningar.

”Till denna våning var det vår moder kom från ett rikt ombonat hem med tavlor och konstsaker. Hon ville allt bra gärna ändra och förbättra en del, men det stötte på ett avgörande hinder.” Representationen kostade. ”Det blev inga pengar över till inköp av möbler och tavlor. Men då middagsbordet stod dukat och vår fader glad och nyter tog sin hustru i famn och sade: ’detta är väl ändå bra trevligt’, då glömde hon allt annat för glädjen att göra honom lycklig.”

”Ute och inne trallades och sjöngs det”, skriver August. ”En gång då vi barn under mer än vanligt sjungande byggt fästningar och lekt tåg med de 48 matsalsstolarna över baron Wredes arbetsrum, frågade vår moder honom, om han blivit störd för mycket, men han svarade endast: ’Man märker ju att det inte finns någon melankoli i presidentskans barnkammare’.”

”I sin skildring av barndomshemmet målar August i ljusa färger”, skriver hans son Thomas. ”Men tavlan har också sina mörkare inslag, som kanske föll utanför barnens iakttagelser men framgår av breven. Augusta hade inte sin mans ljusa lynne och väl knappast heller hans sinne för humor. - - - När hennes man tillbragte en stor del av året i Stockholm såsom riksdagsman måste hon ha känt sig mycket isolerad. Särskilt under hennes havandeskapsperioder – ibland manifesterade någon tid efter Thomas avresa och förenade med illamående och andra symtom – avspeglar korrespondensen hennes djupa oro och dystra sinnesstämning. - - -”

”Ibland sökte Thomas slå bort hennes bekymmer med skämt. När hon oroar sig över att dottern Hedvig ännu inte fått någon tand svarar han: ’Om det är bra eller illa att det dröjer med Hedvigs första tand vet jag ej men skulle tro, att dröjsmålet antyder ett mildare lynne, ty två tyranner, Rickard III i England och Ludvig XIV i Frankrike, föddes med två tänder, vari historien har velat se en antydning redan från födelsen av deras rovgiriga natur.’ Då Augusta beklagar sig över att Hedvig och August kivas, kommenterar hennes man: ’Som presidentska bör Du vara slängd i att skipa rättvisa dem emellan. När jag kommer hem skall jag bistå dig i de mer invecklade rättsfallen.’”

Augustas brev, både de som hennes barnbarn Thomas haft som underlag och de brev av senare datum till sonen Nils och hans hustru Elsa som jag själv har läst, handlar i stor utsträckning om barnens och släktens sjukdomar och om bekymmer för ekonomin - ett verkligt bekymmer sedan hon blivit änka och hade tre oförsörjda barn boende hemma. Hon hyr ut rum och schasar på sin lite slöe son Mortimer så att han gör allvar av sina studier och rycker i alla släkttåtar hon kan för att hjälpa den sorglösa Millie att skaffa ett avlönat arbete. Och så bekymrar hon sig om yngsta dottern Clara - mer om det strax.

Det är en kärleksfull och förtrolig ton i breven Augusta skriver till sin son Nils. I det första av dem, från 1896, är han tydligen på friarstråt och hon betonar vad det krävs för att bygga ett lyckligt äktenskap - ”en lycka som måste grundas på ömsesidig kärlek och förtroende”. Fem år senare gifter han sig med sin Elsa Frölich och det äktenskapet lär ha varit mycket lyckligt.

När jag först möter Augusta i dessa brev, är äldsta dottern Hedvig sedan flera år gift med Elof Tegnér och har dottern Ingeborg. August, min morfar, är förlovad med min mormor Elisabeth. Men de två döttrarna Millie och Clara är och förblir ogifta. Mellan mor och yngsta dottern rådde nog närmast ett symbiotiskt förhållande. I breven får vi följa hur Clara som är läsbegåvad kommer in vid lärarinneseminariet, oklart i vilken stad men i varje fall inte i Lund, till hennes

mammas både glädje och sorg. Det innebär att hon inte kan ha den kära flickan hos sig. Men gång på gång vårdas Clara på sjukhus i Stockholm för infektioner som tvingar henne till avbrott i studierna. Oron för Clara blir ett genomgående tema i breven. Thomas d.y. sammanfattar detta förhållande på sitt torroliga sätt: ”Hennes (Augustas) stora intresse var hennes barn och hennes största bekymmer dottern Claras hälsa – ett bekymmer som Clara själv delade ända till dess hon avled vid 95 års ålder.”

Själv minns jag faster Clara, en sträng äldre dam från somrar på Sundöre på 40-talet då hon spatserade omkring i trädgården i sommarvärmen med kappa, hatt och handväska och med sin käpp pekade på de ogräs som jag omedelbart borde ta bort. En vördad rektor för flickskolan i Kristianstad som visste hur små flickor skulle uppfostras.

Med facit i hand kan vi konstatera att det gick bra för alla de sex barnen från presidenthemmet i Kristianstad. Men det kunde inte Augusta veta då, när hon som relativt nybliven änka skulle försörja både sig själv och de ogifta barnen.

Sorgliga släkthändelser saknas heller inte. Augustas älsklingsyster Sofie dör år 1900 och samma gör Hedvigs man Elof Tegnér. Till Hedvigs våning i den sk Bondpinan, numera Kulturen i Lund, flyttar Augusta med Millie och Mortimer – innan de flyger ut. Hedvig startar på allvar sin bana som målarinna och reser till Paris för att förkovra sig.

När Hedvig dog vid 95 års ålder hade hon varit änka i hela sextioett år. Så gammal blev inte Augusta. Hon hade ofta förkylningar och skriver om den stygga influensan som grasserar i Lund. Jag gissar att hon avled i sviterna av en sådan 1907, vid 69 års ålder, några månader efter att yngste sonen Mortimer gift sig.

Tack vare Augusta och vår förfader presidenten finns vi alla här idag. Vi ska nog vara glada, med tanke på återväxten, att han föll för en så mycket yngre kvinna.

Men hur mycket självständigt liv fick Augusta? Det är en annan femma. Redan hennes självförsörjande döttrar och hennes svärdöttrar med akademisk utbildning, hade betydligt mer av den varan.

Med de själskonflikter som dubbla roller kan innebära.

Källor: Ur Från gamla skånska hem (Gleerups 1926) August Munck af Rosenschölds bidrag ”Presidenten Munck af Rosenschölds hem i Kristianstad”.

Hedvig Tegnér's tryckta föredrag ”Augusta Munck af Rosenschöld, född Malmborg, och hennes släkt” i Munck af Rosenschöldska släktföreningens handlingar 1 – 5.

Thomas Munck af Rosenschöld: De gamle Munckar och Rosenschöldar, Munck af Rosenschöldska släktföreningen, 1987.

Jan Munck af Rosenschöld: Apertin och Wåxnäs, artikel i Munck@bladet nr 2, 2010

Brev från Augusta Munck af Rosenschöld till sonen Nils samt några till hans hustru Elsa 1896 – 1903, en samling i Jan Munck af Rosenschölds ägo.

Släkthistorier, traderade av min mor Hillevi Genell och min moster Kerstin Osborne, Tetta, döttrar till August och Elisabeth Munck af Rosenschöld.